FINANCIAL AND ECONOMIC SUSTAINABILITY

MAKROIQTISODIY BARQARORLIKNI TA’MINLASHDA NATIJAVIYLIKKA YO‘NALTIRILGAN BYUDJETLASHTIRISHNING O‘RNI: XALQARO TAJRIBA VA O‘ZBEKISTON UCHUN FISKAL XULOSALAR

Allakuliyev Akmal Baltayevich

PhD., Professor v.b., Toshkent Kimyo xalqaro universiteti rektori

https://doi.org/10.5281/zenodo.23264183

Annotatsiya. Tadqiqotda natijaviylikka yo‘naltirilgan byudjetlashtirishning (NYB) fiskal konsolidatsiya va davlat qarzi barqarorligini ta’minlashdagi institutsional ahamiyati o‘rganilgan. O‘nta mamlakatning 2021–2025 yillardagi byudjet taqchilligi va qarz ko‘rsatkichlari qiyosiy tahlil qilinib, fiskal moslashuvning uch xil holati tizimlashtirilgan. O‘zbekiston misolida qarzni barqarorlashtiruvchi taqchillikning shartli ssenariylari hisoblangan. Natijalar nominal iqtisodiy o‘sishning qarz yukiga sezilarli ta’sirini hamda byudjetdan tashqari majburiyatlarni baholash zarurligini ko‘rsatadi. NYBning to‘rt ta’sir kanali asosida amaliy takliflar shakllantirilgan.

Kalit so‘zlar: natijaviylikka yo‘naltirilgan byudjetlashtirish, davlat moliyasi, fiskal konsolidatsiya, makroiqtisodiy barqarorlik, davlat qarzi, fiskal makon, byudjet dasturlari.

Аннотация. В статье исследуется институциональное значение бюджетирования, ориентированного на результат (БОР), для бюджетной консолидации и устойчивости государственного долга. На основе сопоставления дефицита бюджета и долговых показателей десяти стран за 2021–2025 годы систематизированы три варианта фискальной корректировки. Для Узбекистана рассчитаны условные сценарии дефицита, стабилизирующего долговую нагрузку. Выявлена существенная роль номинального экономического роста и

обоснована необходимость учёта внебюджетных обязательств. Сформулированы предложения по четырём каналам воздействия БОР.

Ключевые слова: бюджетирование, ориентированное на результат, государственные финансы, фискальная консолидация, макроэкономическая устойчивость, государственный долг, бюджетные программы.

Abstract. This study examines the institutional contribution of performance-based budgeting (PBB) to fiscal consolidation and public debt sustainability. A comparative analysis of fiscal deficits and debt ratios in ten countries over 2021–2025 identifies three patterns of fiscal adjustment. Conditional scenarios of the debt-stabilizing deficit are estimated for Uzbekistan. The findings emphasize the importance of nominal GDP growth and the need to incorporate off-budget liabilities into fiscal assessments. Policy implications are derived from four interrelated channels through which PBB may improve fiscal management.

Keywords: performance-based budgeting, public finance, fiscal consolidation, macroeconomic stability, public debt, fiscal space, budget programs.

Kirish

2020–2025 yillardagi pandemiya oqibatlari, inflyatsion bosim va moliyaviy sharoitlarning qat’iylashuvi davlat moliyasining barqarorligini ta’minlash masalasini dolzarblashtirdi. 2020 yilda jahon YaIM 2,7 foizga qisqargan, 2022 yilda rivojlangan iqtisodiyotlarda inflyatsiya 7,3 foizgacha ko‘tarilgan [1]. XVJ baholarida jahon davlat qarzining YaIMga nisbati 2019 yildagi 82,1 foizdan 2025 yilda 93,9 foizga oshgan [2]. Ushbu tendensiyalar byudjet siyosatida xarajatlar hajmini ko‘paytirish bilan cheklanmasdan, ularning iqtisodiy va ijtimoiy qaytimini oshirish zarurligini ko‘rsatadi. Natijaviylikka yo‘naltirilgan byudjetlashtirish (NYB) resurs ajratish, davlat dasturlari va o‘lchanadigan natijalarni o‘zaro bog‘lovchi institutsional mexanizm sifatida ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekistonda 2020–2024 yillarga mo‘ljallangan davlat moliyasini boshqarish strategiyasi natijaga yo‘naltirilgan byudjetga o‘tish vazifasini belgiladi [3]. 2025–2030 yillar strategiyasida ushbu jarayon dasturiy byudjetlashtirishni rivojlantirish orqali davom ettirilmoqda [4]. Biroq dasturiy yondashuvning o‘zi fiskal intizomni avtomatik ta’minlamaydi: uning samarasi xarajat chegaralari, natija indikatorlari sifati va fiskal

xatarlar qamroviga bog‘liq. Tadqiqotdan ko‘zlangan maqsad NYBning makrofiskal barqarorlikka ta’sir mexanizmlarini asoslash, O‘zbekiston uchun 2021–2025 yillar ma’lumotlariga tayangan holda qarzni barqarorlashtiruvchi taqchillikni baholash hamda institutsional takliflarni ishlab chiqishdir. Ilmiy yondashuv natijaviylik axboroti, qarz dinamikasi va byudjetdan tashqari majburiyatlarni birgalikda talqin qilishga asoslanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

R. Masgreyv byudjetning resurslarni taqsimlash, daromadlarni qayta taqsimlash va barqarorlashtirish vazifalarini nazariy jihatdan asoslagan [5]. Mahalliy tadqiqotlarda ham byudjet davlatning iqtisodiy-ijtimoiy vazifalarini moliyalashtiruvchi bosh vosita sifatida qaraladi [6]. Jahon banki davlat xarajatlarini boshqarishda fiskal intizom, allokatsion va operatsion samaradorlikning o‘zaro bog‘liqligini ko‘rsatadi [7]. P. Xeller fiskal makonni qo‘shimcha xarajatlarni moliyalashtirish imkoniyati bilan, G. Kopits va S. Simanski esa fiskal qoidalarni byudjet siyosatini cheklovchi institutlar bilan bog‘lagan [8; 9]. A. Alezina, K. Favero va F. Javatssi fiskal konsolidatsiyaning iqtisodiy oqibatlari uning tarkibiga qarab farqlanishini ta’kidlaydi [10]. Bu qarashlar byudjet barqarorligi taqchillik ko‘rsatkichigina emas, xarajatlar sifati bilan ham belgilanadi, degan xulosani asoslaydi.

NYBning nazariy asoslarida natijaviylik axborotining haqiqiy byudjet qarorlariga ta’siri markaziy o‘rin tutadi. T. Kurristin ko‘rsatkichlarni ishlab chiqish va ularni moliyalashtirishga tatbiq etish o‘rtasidagi uzilishni ko‘rsatgan [11]. A. Shik natijalarni ajratmalar bilan mexanik bog‘lash davlat sektorining ko‘p maqsadliligi hamda natijalarni o‘lchashdagi noaniqliklarni yetarlicha aks ettirmasligini ta’kidlaydi [12]. M. Robinson va D. Last NYBni fiskal intizom o‘rnini bosuvchi emas, balki mavjud moliyaviy cheklovlar doirasida resurslarni samaraliroq taqsimlovchi mexanizm sifatida baholaydi [13]. Xarajatlar sharhi esa past natijali dasturlarni aniqlash va resurslarni qayta yo‘naltirishga imkon yaratadi [14]. O. Blanshar qarz barqarorligini tahlil qilishda foiz stavkasi va iqtisodiy o‘sish nisbatining ahamiyatini ochib bergan [15]. Demak, NYB samaradorligini fiskal cheklovlar va qarz dinamikasidan ajratgan holda baholash ilmiy jihatdan yetarli emas.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot qiyosiy tahlil, dinamik taqqoslash, guruhlash va ssenariy hisoblariga asoslangan. Ma’lumotlar XVJning «World Economic Outlook», «Fiscal Monitor» (2026 yil aprel), O‘zbekiston bo‘yicha IV modda materiallari, Iqtisodiyot va moliya vazirligi hamda milliy statistika manbalaridan olindi [1; 2; 16–19]. Tanlanma «Katta yettilik», Xitoy, Rossiya va O‘zbekistonni qamrab oladi. 2021–2025 yillarda taqchillik va qarzning YaIMga nisbati foiz punktlarida taqqoslandi. O‘zbekiston uchun qarz ulushini o‘zgarmas saqlovchi shartli umumiy taqchillik chegarasi davlat qarzi dinamikasining soddalashtirilgan ifodasi orqali hisoblandi [20]:

$$b^* = d \cdot g_n / (1 + g_n), \quad (1)$$

Bu yerda d - davlat qarzining boshlang‘ich YaIMga nisbati; $g_n = (1 + g)(1 + \pi) - 1$ - taxminiy nominal o‘sish; g - real o‘sish, π - YaIM deflyatori o‘rnida foydalanilgan inflyatsiya. Hisobda valyuta kursi va qarzni baholash tafovutlari, byudjetdan tashqari operatsiyalar hamda boshqa qarz hosil qiluvchi omillar alohida modellashtirilmagan. Shuning uchun (1) formula natijasi fiskal me’yor emas, shartli ssenariy chegarasidir. Mamlakatlararo tahlil tavsifiy xususiyatga ega bo‘lib, NYBning mustaqil sababiy ta’siri haqida xulosa bermaydi.

Tahlil va natijalar

2021–2025 yillarda taqchillik va qarz nisbati har doim bir yo‘nalishda o‘zgarmagani kuzatiladi (1-jadval). Birinchi guruhda taqchillik qisqarishi qarz yukining pasayishi bilan kechgan: Yaponiya va Ispaniyada qarz mos ravishda 16,2 hamda 15,2 foiz punktga kamaygan. O‘zbekiston rasmiy qatorlariga ko‘ra shu guruhga kiritilgan, biroq ko‘rsatkichlarning qiyosiylik cheklovi mavjud. Ikkinchi guruhda taqchillik qisqarganiga qaramay qarz ulushi deyarli o‘zgarmagan yoki oshgan; Fransiyada 3,2 foiz punktlik o‘sish kuzatilgan. Uchinchi guruh - Xitoy va Rossiyada - taqchillik kengaygan. Mazkur guruhlash fiskal natijalarni tavsiflaydi, biroq tafovutlarni faqat byudjet siyosati bilan izohlab bo‘lmaydi.

AQSh va Yaponiya misolida taqchillikning mos ravishda 4,7 va 5,2 foiz punktga qisqarganiga qaramay, qarz nisbati 1,1 va 16,2 foiz punktga pasaygan. Ushbu tafovutni yakuniy taqchillik darajasi, nominal YaIM o‘sishi, qarzga xizmat ko‘rsatish va qarz tarkibi bilan birga baholash lozim. Demak, qarz barqarorligi konsolidatsiya

sur’atigagina emas, amaldagi taqchillikning makroiqtisodiy sharoitda shakllanadigan barqarorlashtiruvchi darajaga mosligiga bog‘liq.

1-jadval

Tanlangan mamlakatlarda byudjet taqchilligi va davlat qarzi dinamikasining qiyosiy ko‘rsatkichlari (2021–2025 yillar, YaIMga nisbatan %)

Mamlakatlar	Byudjet taqchilligi			Davlat qarzi		
	2021	2025	o‘zgarish, f.p.	2021	2025	o‘zgarish, f.p.
I guruh. Qarz yukining pasayishi bilan kechgan konsolidatsiya						
Italiya	8,9	3,1	–5,8	145,8	137,1	–8,7
Ispaniya	6,7	2,5	–4,2	115,6	100,4	–15,2
Germaniya	3,2	2,7	–0,5	67,9	62,9	–5,0
Yaponiya	6,3	1,1	–5,2	222,7	206,5	–16,2
O‘zbekiston	6,2	2,1	–4,1	38,0	31,9*	–6,1*
II guruh. Qarz yukining pasayishisiz konsolidatsiya						
AQSh	11,5	6,8	–4,7	125,0	123,9	–1,1
Buyuk Britaniya	7,5	5,4	–2,1	103,4	102,3	–1,1
Fransiya	6,6	5,1	–1,5	112,8	116,0	+3,2
III guruh. Fiskal ekspansiya						
Xitoy	5,9	7,9	+2,0	72,1	99,2	+27,1
Rossiya	–0,8**	3,9	+4,7	16,5	17,2	+0,7

Manba: XVJ va O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ko‘rsatkichlari [2; 17; 18] asosida tuzilgan.

O‘zbekistonning 2021–2025 yillardagi makrofiskal dinamikasi islohotlar uchun imkoniyat bilan birga xatarlarni ham namoyon etadi (2-jadval). Real iqtisodiy o‘sish nisbatan yuqori bo‘lgan davrda inflyatsiya 10,8 foizdan 8,8 foizgacha, konsolidatsiyalashgan byudjet taqchilligi esa 6,2 foizdan 2,1 foizgacha pasaygan [4; 17]. Rasmiy ma’lumotlarda qarzning YaIMga nisbati 38,0 foizdan 31,9 foizga kamaygan [18]. Biroq YaIMning qayta hisoblanishi ko‘rsatkichlarning to‘liq qiyosiyligini cheklaydi. XVJning yangilangan qatorlarida 2023 va 2024 yillar uchun qarz nisbati tegishlicha 30,7 hamda 30,9 foiz bo‘lgan [17]. Shuning uchun qarz yukining o‘zgarishi bir xil statistik bazada baholanishi zarur.

2022–2025 yillarda davlat qarzining mutlaq miqdori 29,2 mlrd dollardan 46,9 mlrd dollargacha oshgan [18]. 2025 yilgi 6,7 mlrd dollarlik o‘sish YaIMning taxminan 4,5 foiziga teng bo‘lib, 2,1 foizlik taqchillikdan yuqori. Ammo ushbu ikki ko‘rsatkich o‘rtasidagi tafovutni bevosita byudjetdan tashqari qarz deb talqin qilish metodologik jihatdan noto‘g‘ri: unga kurs, qayta baholash, qamrov hamda boshqa qarz hosil qiluvchi operatsiyalar ta’sir qiladi. Hisoblangan 2,4 foiz punktlik farq qo‘shimcha tekshirishni talab qiluvchi indikativ belgi sifatida qaraladi. XVJ materiallarida ham

davlat sektorining kengroq majburiyatlarini fiskal xatarlar tahliliga kiritish zarurligi qayd etilgan [16].

2-jadval

O‘zbekistonning asosiy makroiqtisodiy va fiskal ko‘rsatkichlari (2021–2025 yillar)

Ko‘rsatkichlar	2021	2022	2023	2024	2025
YaIMning real o‘sishi, %	8,2	6,1	6,3	6,7	7,7
Inflyatsiya (o‘rtacha yillik), %	10,8	11,4	10,0	9,6	8,8
Byudjet taqchilligi, YaIMga nisbatan %	6,2	4,0	4,9	3,2	2,1
Davlat qarzi, YaIMga nisbatan %*	38,0	36,4	38,4	35,0	31,9
Joriy hisob saldosi, YaIMga nisbatan %	–6,0	–3,0	–7,3	–4,7	–3,9
Ishsizlik darajasi, %	9,4	8,9	6,8	5,5	4,8

Manba: XVJ [1; 16; 17], Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma’lumotlari asosida tuzilgan.

Boshlang‘ich qarz ulushi 31,9 foiz bo‘lgan sharoitda nominal o‘sish 14,5 foizga yetsa, uni barqarorlashtiruvchi hisobiy taqchillik YaIMning taxminan 4,0 foiziga tenglashadi (3-jadval). Bu 3 foizlik chegaraga nisbatan shartli fiskal zaxirani anglatadi. Ammo inflyatsiya va real o‘sishning sekinlashuvi nominal o‘sishni pasaytirib, barqarorlashtiruvchi chegarani 2,1–2,7 foizgacha qisqartirishi mumkin. Qo‘shimcha qarz hosil qiluvchi operatsiyalar yuzaga kelsa, zaxira yanada torayadi. Shuning uchun ssenariy baholari qat’iy prognoz emas, fiskal qoidalarning makroiqtisodiy farazlarga sezgirligini ifodalovchi hisob sifatida tushuniladi.

3-jadval

O‘zbekiston uchun qarz ulushini barqarorlashtiruvchi taqchillikning shartli ssenariylari

Ssenariy	Real o‘sish, %	Inflyatsiya, %	Nominal o‘sish, %	b*, YaIMga nisbatan %	b* – 3 %, f.p.
1. Joriy trayektoriya	7,0	7,0	14,5	4,0	+1,0
2. Inflyatsiya maqsadga yetgan	6,0	5,0	11,3	3,2	+0,2
3. O‘sish sekinlashgan	4,0	5,0	9,2	2,7	–0,3
4. Tashqi shok	3,0	4,0	7,1	2,1	–0,9

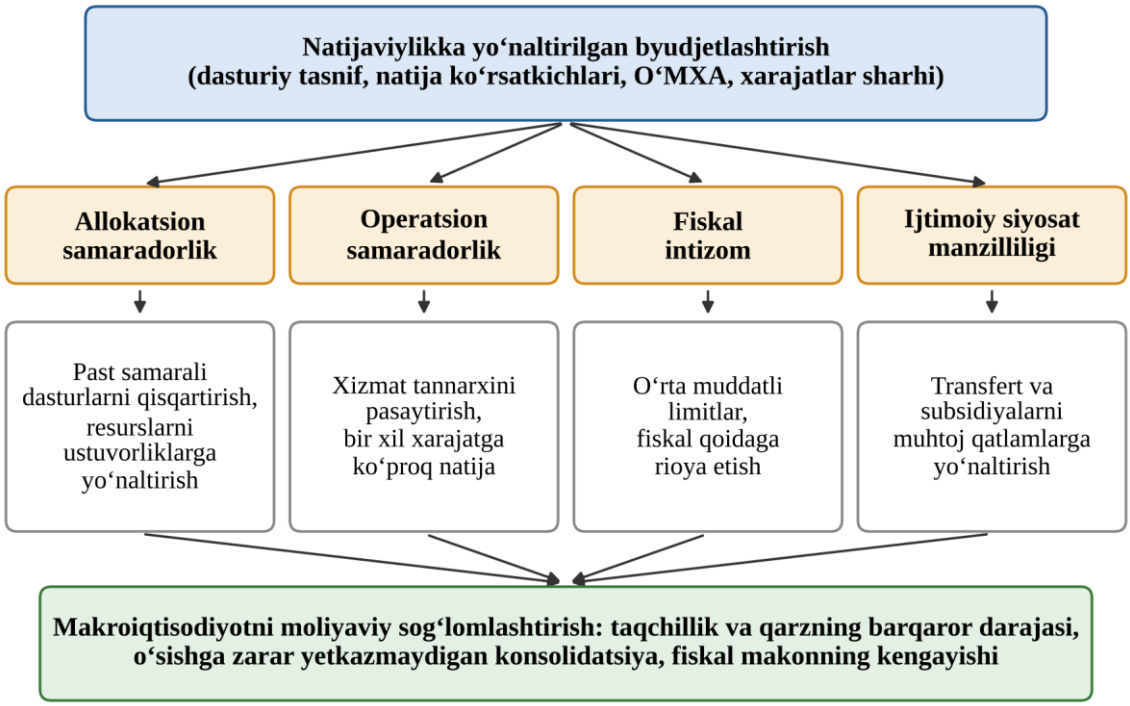
Manba: (1) formula asosida muallif hisob-kitoblari.

Muhokama

Tadqiqot natijalari NYBni o‘z-o‘zidan qarz barqarorligini kafolatlovchi institut sifatida emas, balki xarajatlar sifatini oshirish vositasi sifatida talqin qilishni talab etadi. Iqtisodiy o‘sish sekinlashganda fiskal moslashuv soliqlarni oshirish, xarajatlarni umumiy qisqartirish yoki past natijali yo‘nalishlardan ustuvor dasturlarga resurs o‘tkazish hisobiga amalga oshirilishi mumkin. Ushbu choralar turli makroiqtisodiy

oqibatlarga ega bo‘lib, ularning samaradorligi vaziyatga bog‘liq [10]. NYBning afzalligi dasturlar xarajati, xizmat sifati va natijadorligi haqidagi tekshiriladigan axborotni qarorlar tizimiga integratsiyalashdir. Buning uchun dasturiy tasnif, o‘rta muddatli xarajat limitlari va xarajatlar sharhi birgalikda ishlashi zarur.

NYB fiskal boshqaruvga to‘rt asosiy kanal orqali ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Allokatsion samaradorlik kanali past natijali dasturlarni qayta ko‘rib chiqib, mablag‘larni ustuvor yo‘nalishlarga taqsimlaydi. Operatsion samaradorlik kanali davlat xizmatining birlik xarajatini kamaytirish va sifatini oshirishga qaratiladi. Fiskal intizom kanali o‘rta muddatli limitlar hamda dastur majburiyatlari uyg‘unligini ta’minlaydi [7; 13]. Ijtimoiy manzillilik kanali esa transfert va subsidiyalarning maqsadli guruhlarga yetib borishini kuchaytiradi. Ushbu mexanizmlar 1-rasmda umumlashtirilgan.

1-rasm. Natijaviylikka yo‘naltirilgan byudjetlashtirishning fiskal barqarorlikka ta’sir mexanizmlari

Manba: [5; 7; 13] manbalardagi nazariy yondashuvlar asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Natija indikatorlarining rasman bajarilishi ijtimoiy-iqtisodiy ta’sirning mavjudligini avtomatik anglatmaydi. Ma’lumotlarning tekshirilmasligi, qulay indikatorlarni tanlash va tashqi omillarni e’tibordan chetda qoldirish baholash xatolarini kuchaytiradi [11; 12]. O‘zbekistonda davlat korxonalari, davlat-xususiy

sheriklik va shartli majburiyatlarning fiskal oqibatlarini ham qamrab olish muhimdir. Mazkur xatarlar dasturlar natijadorligi va byudjet hisobotida aks etmasa, byudjet doirasida erishilgan tejamkorlik konsolidatsiyaga olib kelmasligi mumkin. Shu bois NYB qarz strategiyasi, kengaytirilgan fiskal hisobot va mustaqil dasturiy baholash bilan uyg‘unlashtirilishi lozim [16; 17].

Xulosa va takliflar

Tadqiqot uch asosiy xulosani asoslaydi. Birinchidan, qarzning YaIMga nisbatan ulushi byudjet taqchilligi qisqarishigina emas, nominal o‘sish va qo‘shimcha qarz hosil qiluvchi omillarning birgalikdagi ta’siriga bog‘liq. Ikkinchidan, O‘zbekistonda 2021–2025 yillarda fiskal taqchillikning qisqarishi ijobiy holat bo‘lsa-da, qarz nisbatini YaIM qayta hisoblangan sharoitda ehtiyotkorlik bilan talqin qilish zarur. Uchinchidan, nominal o‘sish sustlashganda barqarorlashtiruvchi taqchillik chegarasi torayadi, bu esa resurslarning natijadorligini baholash ahamiyatini oshiradi. Natijalarga tayanib, quyidagi institutsional takliflar ilgari suriladi:

1. O‘rta muddatli fiskal rejalashtirishda nominal YaIM o‘sishi va qarz dinamikasining bir nechta ssenariysi asosida barqarorlashtiruvchi taqchillikni har yili qayta baholash hamda hisoblash farazlarini ochiq e’lon qilish.

2. Davlat korxonalari, davlat-xususiy sheriklik bitimlari va qayta kreditlash operatsiyalariga oid fiskal xatarlarni dasturiy byudjet hujjatlari, qarz monitoringi va kengaytirilgan fiskal hisobot bilan uzviy bog‘lash.

3. Energetika, ijtimoiy himoya va davlat investitsiyalari sohalarida tizimli xarajatlar sharhini yo‘lga qo‘yish; baholash natijalarini uch yillik xarajat chegaralari va keyingi byudjet ajratmalari bo‘yicha qarorlarda qo‘llash.

4. Dasturlar uchun tekshiriladigan natija indikatorlari, dastlabki qiymatlar, baholash davriyligi va mustaqil ekspertiza talablarini belgilash orqali NYBning amaliy hisobdorlik hamda resurslarni qayta taqsimlash vositasi sifatidagi rolini kuchaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. IMF. World Economic Outlook, April 2026: Global Economy in the Shadow of War. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2026.

2. IMF. Fiscal Monitor, April 2026: Fiscal Policy under Pressure – High Debt, Rising Risks. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2026.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 24 avgustdagi 506-son «2020–2024 yillarda O‘zbekiston Respublikasi davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida»gi qarori.

4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025 yil 8 apreldagi 210-son «2025–2030 yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida»gi qarori.

5. Musgrave R.A. The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy. – New York: McGraw-Hill, 1959.

6. Vahobov A.V., Qosimova G.A. Davlat moliyasini boshqarish. – T.: IQTISOD-MOLIYA, 2008.

7. World Bank. Public Expenditure Management Handbook. – Washington, D.C.: The World Bank, 1998.

8. Heller P.S. Understanding Fiscal Space // IMF Policy Discussion Paper. – 2005. – No. PDP/05/4.

9. Kopits G., Symansky S. Fiscal Policy Rules // IMF Occasional Paper. – 1998. – No. 162.

10. Alesina A., Favero C., Giavazzi F. Austerity: When It Works and When It Doesn’t. – Princeton: Princeton University Press, 2019.

11. Curristine T. Government Performance: Lessons and Challenges // OECD Journal on Budgeting. – 2005. – Vol. 5, No. 1. – P. 127–151.

12. Schick A. The Metamorphoses of Performance Budgeting // OECD Journal on Budgeting. – 2014. – Vol. 13, No. 2. – P. 49–79.

13. Robinson M., Last D. A Basic Model of Performance-Based Budgeting // IMF Technical Notes and Manuals. – 2009. – No. TNM/09/01.

14. Robinson M. Spending Reviews // OECD Journal on Budgeting. – 2014. – Vol. 13, No. 2. – P. 81–122.

15. Blanchard O. Public Debt and Low Interest Rates // American Economic Review. – 2019. – Vol. 109, No. 4. – P. 1197–1229.

16. IMF. Republic of Uzbekistan: IMF Executive Board Concludes 2025 Article IV Consultation. Press Release No. 25/206, June 18, 2025. – Washington, D.C., 2025.

17. IMF. Republic of Uzbekistan: IMF Executive Board Concludes 2026 Article IV Consultation. Press Release No. 26/214, June 18, 2026. – Washington, D.C., 2026.

18. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Davlat qarzining holati va dinamikasi to‘g‘risidagi sharhlar (2022–2025 yillar yakunlari bo‘yicha). – Toshkent, 2023–2026.

19. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. Mehnat bozori ko‘rsatkichlari, 2021–2025 yillar. – Toshkent, 2026.

20. Escolano J. A Practical Guide to Public Debt Dynamics, Fiscal Sustainability, and Cyclical Adjustment of Budgetary Aggregates // IMF Technical Notes and Manuals. – 2010. – No. TNM/10/02.